

“Als toetsen het leren stopt, loopt er wat mis”

Hoe begin je aan een goede toets? Mag een toets verrassen? En wat vertellen cijfers over je leerlingen? Expert Dominique Sluijsmans geeft antwoorden. En stelt de vragen die jouw evaluatiepraktijk sterker maken.

Dominique Sluijsmans: “In Nederland besteden leraren in het secundair onderwijs 7,9 uur per week aan het opstellen, afnemen en verbeteren van toetsen. Dat is in Vlaanderen wellicht niet anders. Maar levert dat ook wat op? Leerlingen botsen op een agenda propvol toetsen. Ze ‘weten, zweten en vergeten’ van de ene momentprestatie naar de andere. En vragen je telkens opnieuw: ‘Staat dat op punten?’”

“Voor leraren is die vraag een domper op hun werkplezier. Net als de stapels verbeterwerk. Of de vaststelling dat je les blijkbaar niet bleef hangen. Kan het anders? Ik geloof van wel. Maar toetsing is een complex onderdeel van je evaluatie. Net als feedback, rapporten en Vlaamse toetsen. Toetsing hangt samen met je hele onderwijspraktijk. Wil je die bijsturen, dan komt je hele didactiek in beweging.”

Als toetsing zo’n integraal vraagstuk is, waar begin je dan?

Dominique Sluijsmans: “Een goede toets vertrekt altijd vanuit het curriculum. Wat wil je dat leerlingen leren? Hoe wil je die leerstof aanbrenge? En hoe achterhaal je of je leerlingen het onder de knie hebben? Een

heldere en gedeelde visie op die onderwijsdoelen, op didactiek en op leren is bepalend, want goed onderwijs is altijd de verantwoordelijkheid van het team. Stel elkaar dus eerst die lastige, maar onmisbare vragen.”

“Wat willen jij en je collega’s onderwijzen? En waarom? Denk ook na over hoe kwaliteit er voor jullie uitziet. Of het nu gaat over de pengreep van jonge kinderen, de vertaling van een Oudgrieks gedicht of de snijtechnieken van leerling-koks: leraren hebben daar vaak elk een ander idee over. Welke kwaliteit wil je zien in het werk en gedrag van leerlingen? Pas als die verwachtingen haarscherp zijn voor het team, kan je je lessen en toetsen daarop afstemmen.”

Dus toetsing is teamwork?

Dominique Sluijsmans: “Absoluut. Als leraren heel goed weten wat leerlingen moeten leren en waarom, dan geeft dat richting aan hun onderwijs en toetsen. Aan de directeur om die beweging in te zetten en gepast te ondersteunen. Bied je lerarenteam een leerzone om te groeien in toetsing, vanuit hoge maar realistische verwachtingen. In alle rust, met ruimte voor frustraties en onzekerheid. En binnen de eigen, veilige schoolcontext, met collega’s als *peer group*.”

“Een toets is een prachtige manier om iets over je leerlingen én over je lesaanpak te weten te komen. Een onmisbare fase in het leerproces. Maar daarvoor hoef je als leraar niet eens een toetsexpert te zijn. Als je maar sterk staat in je vak en in je didactiek. En bereid bent om je aanpak bij te sturen op basis van de informatie die de toets prijsgeeft.”

Trekken we lesgeven en toetsen te vaak uit elkaar?

Dominique Sluijsmans: “Soms wel. De oplossing om ze vaker te combineren? Door kennisbouwstenen actief te herhalen in je les, toets je leerlingen voortdurend én toch ongemerkt. Vriendelijk, duidelijk en behulpzaam: dat voelt veilig. *Retrieval practice* en actieve verwerking zet hen aan het denken, maar hun antwoorden staan niet op punten. Leerlingen mogen laten zien dat ze iets vergeten zijn of dat het nog niet lukt om de leerstof juist toe te passen. Daarom is toetsing als didactisch instrument zo krachtig: je achterhaalt als leraar snel welke passende vervolgstap je moet nemen.”

“Integreer toetsing niet alleen in je didactiek, maar leer leerlingen ook zichzelf te toetsen. We overschatten te vaak dat leerlingen al wel weten

“Een toets is een prachtige manier om iets over je leerlingen én over je lesaanpak te weten te komen”

hoe ze iets moeten studeren. Zet in op toetsen als leerstrategie en bedenk samen goede zelftoetsvragen. Merken zij ook dat jezelf regelmatig toetsen iets oplevert? En dat thuis leerstof blokken beter lukt door jezelf een paar keer te toetsen dan door alles over te schrijven? Speel die succeservaringen uit.”

Geef je leerlingen dan niet de pap in de mond? Mag een toets nog verrassen?

Dominique Sluijsmans: “Complexe wiskundige vergelijkingen oplossen of een toeristische brochure samenstellen: voor je toetst, moet helder zijn welke kennis, vaardigheden en denkstappen worden verwacht. Voor jezelf én je leerlingen. Dus betrek hen bij dat kwaliteitsbesef, dan weten ze waar de lat ligt en kunnen ze zich beter voorbereiden op een toets.”

“Een toets wordt voorspelbaar door vooraf voldoende oefenkansen in te bouwen en de verwachtingen over de toets te laten aansluiten bij je onderwijsdoelen en je didactiek. Leerlingen die die oefentijd tijdens je les actief benutten, zullen uitdagende vragen op je toets zelfzeker en zelfstandig kunnen oplossen.”

“Even hard blokken nét voor het toetsmoment en dan pieken, mag niet volstaan”

“Strikvragen of niet-behandelde leerstof laat je beter achterwege. Beloon de inspanningen van leerlingen liever met voorspelbaarheid en de kans om een goed resultaat te halen.”

“Een voorspelbare toets is niet hetzelfde als een makkelijke toets. Even hard blokken nét voor het toetsmoment en dan pieken, mag niet volstaan. Als een leerling zich wekenlang passief opstelt en toch een goed resultaat haalt, dan kan je je terecht afvragen of de toets wel goed zit.”

Wat is dan wel een goede toets?

Dominique Sluijsmans: “Een toets is altijd een proces. In je les breng je eerst losse kennisbouwstenen aan. Als je je leerlingen iets wil leren over de waterkringloop, begin je bij de verschillende fasen van water. Je brengt nieuwe begrippen aan, zoekt naar voorbeelden en bestudeert de eigenschappen van ijs, water of waterdamp. Daarna ga je die kennis verbinden en uitbreiden. Wat betekent smelten, verdampen of condenseren? Je maakt het samen concreet. Een zomers waterijsje, thee zetten of condens op de ramen: waarom verandert water van vorm?”

“Als je tijdens je les doorlopend ‘toetst’, help je leerlingen die informatie te verankeren. Je checkt zo voortdurend of ze tot begrip komen, al zelf verbanden leggen en klaar zijn voor de volgende stap. Daag hen uit met complexere oefeningen en toepassingen. Hoe verloopt die waterkringloop in de natuur? Kunnen ze de verschillende onderdelen uitleggen en illustreren met voorbeelden? Laat hen die nieuwe kennis zelf combineren, want dát is wat je wil terugzien op de toets. Hebben leerlingen het cement tussen die losse kennisbouwstenen aangelegd en kunnen ze de transfer maken naar nieuwe situaties?”

“De kwaliteit van je vragen bepaalt altijd de kwaliteit van de antwoorden. Stimuleer het denken en peil naar inzichten met open en diepgaande vragen. Geef leerlingen in elke toets de kans om te demonstreren wat ze geleerd hebben. Een geïntegreerde toepassing of een praktijkopdracht: maak van je toets een podium. In elk vak.”

En dan wordt die leraar plots rechter op het rapport of tijdens een klassenraad. Lastig toch?

Dominique Sluijsmans: “Net dan wordt die gedeelde visie op toetsing zo belangrijk. Die verheldert kwaliteit vanuit hoge verwachtingen, maar ook welk werk en gedrag je minimaal van leerlingen wil zien. Wanneer vind je als team iets goed genoeg? Die inschatting heeft een grote impact op leerlingen. Kan een leerling overgaan naar het derde leerjaar, kiezen voor een wetenschappelijke studierichting of afstuderen als kapper? Als de leerlijnen zorgvuldig uitgetekend zijn en je het samen eens bent over de slaaggrens, biedt dat een schooljaar lang houvast om over de studievoortgang van leerlingen te beslissen.”

“Stel die vraag niet uit tot eind juni. Elke dag zie je leerlingen deelnemen tijdens je lessen, hun eigen leerproces organiseren en scoren op toetsen. Bepaal samen welke minimale prestaties je op welk moment van leerlingen wil zien. Je weet zo meteen of ze iets voldoende beheersen, maar ook of ze kunnen doorgaan naar het volgende jaar.”

Blijkt die ontwikkeling niet gewoon uit de punten die leerlingen halen?

Dominique Sluijsmans: “Een cijfer *an sich* vertelt je eerder iets over presteren dan over leren. Daarover communiceer je altijd via de inhoud, niet via een punt. Bespreek dus tijdig met je leerlingen de opdrachten en toetsen, in plaats van enkel cijfers uit te delen. Of leg tijdens een oudercontact het rapport aan de kant en toon de oefeningen waaruit blijkt dat een leerling zelfstandig historische gebeurtenissen op een tijdslijn kan situeren of een krantenartikel begrijpt. Praat over het werk en het gedrag van leerlingen, vertel het verhaal achter het cijfer. Met leerlingen en ouders, maar ook met andere leraren.”

“Verduidelijk hoe een cijfer tot stand kwam. Dat doe je niet door de resultaten op een vrijdagavond nog snel zonder toelichting te publiceren via je digitale leerplatform. Waar ging het mis voor die leerling met een 3 op 10? Wat ontbrak nog in de antwoorden bij de leerling die 8 op 10 scoorde? Ze hebben er het raden naar.”

“Voor leerlingen stopt het leerproces vaak eens het punt binnen is. En dat wil je tot elke prijs vermijden. Als leraar is het net je taak om hen verder te brengen dan dat punt. Met een slimme timing, concrete feedback en de nodige begeleiding.”

Onderschatten we wat cijfers tweeëgbrengen bij leerlingen?

Dominique Sluijsmans: “Toetsing en de communicatie erover hebben een grote invloed op hoe leerlingen werken, zich gedragen en denken. Positief of negatief. Worden leerlingen bevestigd in wat ze misschien al van zichzelf vinden? ‘Zie je wel, ik kan het niet!’, ‘Oei, ik bungel onderaan!’ of ‘Pfff, dit is niets voor mij!’ Of stimuleert je aanpak net dat ze goed werk willen leveren en geloven in zichzelf?”

“Cijfers wekken altijd emoties op. Als leraar bepaal jij of je leerlingen erin slagen om verder te kijken dan dat cijfer. Want een onvoldoende teruggeven aan leerlingen en dan onverstoort verdergaan met je les of punten hardop voorlezen in de klas: draagt dat bij aan de motivatie en het zelfvertrouwen van je leerlingen? Of leg je onnodig veel druk?”

Dat gebeurt in de echte wereld toch ook? Moeten we leerlingen daar dan niet op voorbereiden?

Dominique Sluijsmans: “Natuurlijk wel. Je rijbewijs halen, solliciteren voor een nieuwe job, een presentatie op het werk of dat eerste optreden met je band: druk is onvermijdelijk in het leven. Maar als we willen dat leerlingen buiten de schoolmuren ook gaan presteren, dan moeten we ze eerst op school leren omgaan met druk. In een veilige omgeving, waar fouten leerkansen zijn.”

“Leren omgaan met toetsdruk doe je geleidelijk: bouw presteermomenten stap voor stap op. Maak van je school een veilige oefenplaats, waar uit teleurstelling ook doorzettingsvermogen en veerkracht kan groeien. En help je leerlingen om ook zonder jouw toets kritisch naar zichzelf te kijken. Zodat ze er een leven lang in slagen om zichzelf bij te sturen en steeds weer willen bijleren. Als je dat klaarspeelt, dan is je aanpak van onschatbare waarde in het kwetsbare leerproces van leerlingen.”

Wie is Dominique Sluijsmans?

- onderwijskundige en lector *Integrale Curriculumontwikkeling* aan de Hogeschool Rotterdam
- legt zich toe op onderwijsontwerp, didactiek en toetsing

